

بسم الله الرحمن الرحيم

## تبیین جایگاه مادری از دیدگاه ایت الله جوادی املی (دامت برکاته)

<sup>۱</sup> نرجس رضانی

### چکیده

مقاله حاضر به تبیین جایگاه مادری از دیدگاه ایت الله جوادی املی پرداخته است. بر این اساس به سؤالاتی از قبیل: تبیین جایگاه مادری از دیدگاه ایت الله جوادی املی چیست؟ دیدگاه ایت الله جوادی املی به توجه قرآن به مقام والای مادر چگونه است؟ جایگاه ویژه مادر در فرزند اوری از دیدگاه ایت الله جوادی املی چیست؟ جایگاه ویژه مادر در تربیت فرزند از دیدگاه ایت الله جوادی املی چیست؟ با روش توصیفی تحلیلی پاسخ داده است. لذا در این نوشتار محقق به نتایجی مانند این که خداوند در قرآن کریم در آیات گوناگونی مقام مادران را بزرگ شمرده است مانند سوره لقمان ایه چهارده. به طور کلی قرآن در مورد حق شناسی از والدین به دو قسم است، یکی قسم حق شناسی مشترک پدر و مادر را بیان می کند و قسم دیگر آیاتی که مخصوص حق شناسی مادر است بنابراین خداوند زمانی که سخن از تجلیل و بیان زحمات است مادر را با الخصوص ذکر می کند. و دیگر اینکه شیر دهی جزو حقوق مادر شمرده شده است ولی برای آن واجب نیست و می تواند آن را از پدر درخواست کند حتی اگر طلاق گرفته باشد و پدر واجب است هزینه شیردهی مادر و خوراک و پوشاک آن را بپردازد.

**کلید واژه:** مادر، جایگاه مادری، جوادی املی، حق مادری.

---

<sup>۱</sup> طلبه سطح دو مدرسه علمیه حضرت زینب کبری سلام الله علیها رفسنجان

## مقدمه

انسان موجودی نیارمند به تربیت است و بدون آن هرگز به کمال نخواهد رسید. از این رو خدای سبحان خود را رب نامیده و برای انسان مربی‌هایی از جنس خودش در بستر جامعه و حتی خانواده قرار داده است. از آنجا که بستر خانواده یکی از اساسی‌ترین عوامل سعادت و شقاوت انسان است و اصولاً وظیفه تربیت در خانواده به مادران واگذار شده است، شناخت جایگاه مادری به ایشان از اهمیت خاصی برخوردار است زیرا پای سعادت و شقاوت انسانهایی که در دامن مادران تربیت می‌شوند، در میان است. و با توجه به مشکلات اجتماعی پیش آمده در جامعه که ناشی از تربیت نادرست فرزندان می‌باشد، محقق سعی دارد با تبیین جایگاه مادری قدمی در رفع این معضل بردارد.

این تحقیق دارای هدف اصلی چگونگی تبیین جایگاه مادری از دیدگاه ایت الله جوادی و اهداف فرعی بیان توجه قرآن به مقام والای مادر و همچنین بیان جایگاه ویژه مادر در فرزندآوری و تربیت فرزند است.

در رابطه با این موضوع مقالاتی همچون: مقاله بن مایه‌های اعتقادی نقش مادری در آموزه‌های وحیانی، نویسنده مهیار خانی مقدم، مجله پژوهش‌های اجتماعی اسلامی، زمستان ۱۳۹۵، شماره ۱۱۱ علمی-ترویجی به بررسی و ساختار بینشی ارائه شده است که براساس آن پاسخ‌گویی به برخی شبهات مرتبط به دست می‌آید و بطلان برخی دیگر را آشکار می‌کند. مقاله مادر از نگاه اسلام و روان‌شناسی و تعیین مولفه‌های نقش مادری براساس متون دینی، نویسنده همایون سرامتی، نادر منیر پور، محمد رضا

احمدی، حمیدرضا حسن ابادی، مجله پژوهش نامه اسلامی زنان و خانواده ، بهار و تابستان ۱۳۹۴ ، شماره ۱۹، نقش مادری را در سه سازه اصلی پذیرش، محافظت و پرورش بحث می کند و مقالات دیگر و کتاب نقش مادران در تربیت دینی فرزندان، محمد احسانی، ۱۳۴۱، نشر قم دفتر عقل ۱۳۸۷، کتاب دیجیتالی . این کتاب در مورد نقش مادر در تربیت کودک در هفت سال اول و هفت سال دوم و هفت سال سوم بحث می کند. اما در هیچکدام از این مقالات و کتاب ها جایگاه مادر را مطرح نکرده است.

بنابراین محقق در این تحقیق سعی دارد به تبیین جایگاه والا مادر از دیدگاه ایت الله جوادی املی تحت عناوین توجه قرآن به مقام والای مادر و جایگاه ویژه ایشان در فرزندآوری و تربیت فرزند با روش توصیفی تحلیلی بپردازد.

## ۱- توجه قرآن به مقام والای مادر

یکی از مهم ترین مواردی که پیرامون موضوع تبیین جایگاه مادری مطرح می شود توجه قرآن به مقام والا و ویژه مادری است. زنان در جامعه علاوه بر نقش همسری و وظیفه خطیرو سنگین مادری را نیز بر دوش می کشند، بدیهی است که قرآن از این موضوع به طور ویژه سخن به میان آورد.

مادر به زبان قرآن أم خوانده شده است. أم در برابر آب و به معنای مادر، مادر بزرگ با واسطه و بی واسطه است، به منشاء وجود و اصلاح و آغازشیء، أم گفته می گویند . (جوادی آملی ، تفسیر تسنیم، ص ۸۳).

قرآن کریم در آیات گوناگونی مقام مادران را بزرگ شمرده است مانند: *او وصینا الانسان بوالديه حملته امه وهنا علی وهن وفصالة فی عامین ان اشکرلی و لوالدیک الی المصیر* [لقمان: ۱۴] و پس از گرامیداشت مقام پدر و مادر، جداگانه از رنج مادر یاد می کند ولی از وظایف او مانند تامین هزینه های زندگی و خانواده سخنی نیست.

در روایات نیز اهتمام خاصی به سهم مادر و تجلیل از مقام او شده است، مانند این روایت که شخصی از رسول اکرم سوال کرد یا رسول الله حق کدام یک از پدر و مادر عظم تر است؟ حضرتش در پاسخ فرمودند: «التي حملته بين الجنين وارضته تدين و حضنته على الفحذين وفدته باليدين.» یعنی کسی که فرزند را میان دو پهلویش حمل کرده و از دو پستانش به او شیر داده و او را میان دو زنویش نشانیده و با دو دست خود به او کمک و در راه او فداکاری کرده است. (میرزا حسین نوری، مستدرک الوسائل، ج ۲، ص ۶۲۸).

در متون دینی مقدم مادران مایه‌ی ورود به بهشت شمرده شده است آنجا که رسول اکرم می فرمایند: «الجنة تحت الاقدام الامهات.» و نیز فرمودند مادری که در حال نفاس از دنیا رود، شهید نامیده می‌شود.

دلیل اهتمام کتاب خدا و عترت اطهار به مادران، عظمت وظیفه حفظ خانه و تربیت فرزندان است، زیرا متلاشی شدن اساس خانواده فساد فراوانی به بار می‌آورد چنانچه بخش مهم فساد غرب به همین جهت است. از این رو خداوندی سبحان به زنان فرمان می‌دهد که در خانه حضور فعال داشته باشند. (وقرن فی بیوتکن). (جوادی آملی، تف‌سیر تسنیم، اسفند ماه ۱۳۸۵، ج ۱۱، ص ۲۱۷)

همچنین در آیات متعددی سهم زنان در مقاطع مختلف تاریخی با تجلیل و عظمت یاد می‌فرماید که در این مجال به ویژگی زنانی که در قیام موسی و عیسی در دو مقطع تاریخی سهم تعیین کننده‌ای داشته‌اند، اشاره می‌کنیم:

از مسائل مهمی که در تربیت و موفقیت کودک اثر شایانی دارد، شیر دادن با وضو همراه خواندن ذکر در حالت روبه قبله است. بر اساس تجارب قابل اعتماد علمای برجسته از چنین مادرانی زاد شده اند. (جوادی املی، تفسیر تسنیم، ج ۱، ص ۲۸۲)

حال اگر مادری بداند که اندیشه های او در کودک اثر می گذارد، اندیشه ها و بینش های خود را تعالی بیشتری می بخشد. وظیفه مادری تنها این نیست که با وضو بچه را شیر بدهند و وقتی پستان در دهان کودک می گذارد، بسم الله بگوید که این ها امور ظاهری و عبادت های ظاهری است، اندیشه های خود را مواظب باش. همانطوری که به مرد می گوید هنگام ارتباط با زن به فکر نا محرمی که در خیابان و بیابان دیده ای نباش چون خداوند آگاه می باشد. (جوادی املی، زن در اینه جلال و جمال، ص ۱۱۶)

علاوه بر مادر سخن از مرضعه یا دایه نیز هست، پس می توان نتیجه گرفت شیر در بچه اثر می گذارد. مثلاً توصیه شده از دادن کودک شیر خوار به مرضعه کم خرد نهی شود چون شیر مادر در طبع کودک اثر می گذارد او حماقت ووظانت مادر را به ارث می برد از انتخاب همسر دقت می کنید. (جوادی املی، تفسیر تسنیم، ج ۱، ص ۳۹۰)

امام باقر می فرماید: «علیکم بالوصاء من الظوورة فان البن یعدی.» بر شما باد به دایگان پاکیزه و زیبا برای شیر دادن فرزندان تا زیرا شیر اثر می گذارد. (محمدی ری شهری، میزان الحکمه، ج ۵، ص ۲۰۸۳)

## ۲-۳ تربیت فرزند بعد از دو سال

فرزندان پس از پایان شیر خواری دوران جدیدی از زندگی را تجربه می‌کنند. آنان در این دوران بازیگوش و کنجکاو اند و در واقع می‌توان گفت انسانی کوچک با تمام خصوصیات طبیعی هستند لذا تربیت آنان از این زمان به بعد تقریباً کار پیچیده و توانفرسایی است، و خداوند مزد آن را تامین عاطفه قرار داده است، اگر این لذتها و علاقه‌ها نبود، کسی حاضر به تحمل مشکلات تولید نسل و تربیت فرزند نمی‌شد. (جوادی املی، تفسیر تسنیم، ج ۹، ص ۳۰۵)

این عاطفه که خدای سبحان بر اساس حکمت بالغه خود در قلوب والدین به ویژه در قلب مادر نسبت به فرزند به ودیعت نهاده عامل اساسی پذیرش مسئولیت حضانت، تغذیه و تربیت فرزند است. (جوادی املی، تفسیر تسنیم، ج ۵، ص ۲۷۹)

کودک در دهه نخست عمر، با پدر و مادر مرتبط و سرگرم بهترین و بیشترین آموزش‌ها و همه حواس او متوجه فراگیری درس، از رفتار پدر و مادر است و هر آنچه اموخت بر ذهن لطیفش نقش می‌بندد. (جوادی املی، تفسیر تسنیم، ج ۱۸، ص ۲۶۴)

در واقع کودک در دهه‌های بعدی عمر خود نیز به تربیت نیاز دارد که ذکر این موارد در این مجال نمی‌گنجد. تنها ذکر این نکته حائز اهمیت است که شانه خالی کردن از تربیت فرزند، سپردن نوزادان و کودکان به پرورشگاه و خالی بودن زندگی کودک از عواطف گرم پدر و مادر همگی برخلاف سنت افرینش الهی بوده و اسلام با آن‌ها مخالف است. (جوادی املی، تفسیر تسنیم، ج ۱۷، ص ۲۷۵)

## نتیجه

نتایج بدست آمده از این تحقیق اینگونه است که خدای سبحان در آیات گوناگونی مقام مادران را بزرگ شمرده شده است. و به طور کلی قرآن در مورد حق شناسی والدین بر دو قسم است: یکی حق شناسی مشترک پدر و مادر و دیگری آیاتی که مخصوص حق شناسی مادر است و زمانی که سخن از رنج و زحمت است نام مادر را بالخصوص ذکر می کند. و دیگر ای که حق شیر دهی جز حقوق مادر شمرده شده است نه پدر و مادر می تواند اینحق را مطالبه کند حتی اگر طلاق یافته باشد. و همچنین اینکه بر پدر واجب است که هزینه خوراک و پوشاک مادر را در زمان شیر دهی تمام و کمال بپردازد و اگر مادر بیش از حد متعارف مطالبه کند پدر می تواند بچه را به مرضعه بدهد.

## منابع و مآخذ

✽قرآن

۱- جوادى آملی، عبد الله، تفسير تسنيم، ج ۱۸، ۱۷، ۱۲، ۹، ۵ مرکز نشر اسراء، نهم، ۱۳۹۸

ش.۵

۲- -----، -----، -----، ج ۱۱، ۷، مرکز نشر اسراء، هفتم، ۱۳۹۷ ش.

۳- -----، -----، زن در آينه جلال جمال، مرکز نشر اسراء، ۱۳۹۵ ش.

۴- -----، -----، سرچشمه اندیشه، ج ۲، مرکز نشر اسراء، چهارم، ۱۳۹۶ ش.

۵- مكارم شیرازی، ناصر، تفسير نمونه، ج ۱۷، دارالکتب اسلاميه، بيست و ششم، ۱۳۸۶ ش.

